

ŠIUOLAIKINIO RELIGINGUMO VISARIONO JUDĖJIMO PASEKĖJŲ *VIENINGOS ŠEIMOS* SAMPRATA

Rasa Pranskevičiūtė

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas

Rusijos ir kitų šalių spaudoje rašoma apie pavienius asmenis bei šeimas, kurie taip tvirtai įtikėjo šiuolaikinio religingumo visarionininkų judėjimo lyderį Visarioną ir priėmė jo mokymą, kad nusprendė radikaliai pakeisti savo gyvenimą – nutraukti ryšius su anksčiau juos siejusia aplinka: palikti savo gyvenamąsias vietas, veiklą, artimuosius ir persikelti gyventi į Krasnojarsko krašto taigą (2 grupės šaltiniai, 2, 3, 10; 3 grupės šaltiniai, 1–3). Didžiausia visarionininkų grupė Rusijos Pietų Sibire, kuriamoje ekologinėje Tiberkulio gyvenvietėje, siekia realizuoti *Vieningos Šeimos* idealą – „Rojų žemėje“. Gyvenvietėje steigiamos bendruomenės tikslas – sunkiu dvasiniu ir fiziniu darbu suburti kūrybišką, menus ir amatus vystančią meistrų visuomenę, nepriklausomą nuo piniginių santykių paremto Senojo Pasaulio (civilizuotos visuomenės). Šis visarionininkų socialinis „projektas“ prižiūrimas judėjimo lyderio Visariono (Pranskevičiūtė, 2005, p. 33–64). Pasekėjų teigimu, tokį gyvenimo būdą jie pasirinko laisvai apsisprendę.

Straipsnyje analizuojamas 1991 m. posovietinėse valstybėse pasirodęs šiuolaikinio religingumo Visariono judėjimas. Straipsnis nepretenduoja į visapusišką socialinio reiškimo analizę, jame aptariama Sibiro visarionininkų *Vieningos Šeimos*, kaip steigiamos alternatyvios visuomenės, samprata.

Naujasis religinis Visariono judėjimas antropologijoje netirtas, religijotyroje – tyrinėtas nedaug. Apie šį judėjimą daugiausia yra rašę Rusijos mokslininkai. B. Falikovas akcentuoja Sibiro bendruomenės narių orientaciją į šį pasaulį ir teigia, kad Visarionas kuria ekologinio kaimo idėją, patrauklią siekiantiems grįžti į gamtą miestiečiams (2 grupės šaltiniai, 5). Religijotyryninkas M. Šterinas apibendrintai pristato visarionininkų tikėjimo sampratą. Mokslininkas į šiuolaikinio religingumo Visariono judėjimo reiškimo priežastis, raišką bei aspektus nesigilina (2 grupės šaltiniai, 6). M. Vorobjova konstatuoja Visariono judėjimo nepavojingumą, tačiau išsamiau tyrinėti Paskutiniojo Testamento bažnyčios veiklos nesiekia (2 grupės šaltiniai, 7). Sektų tyrinėtojas A. Dvorkinas Visariono judėjimą apžvelgia iš pravoslaviškos pozicijos. Mokslininkas atskleidžia pasekėjų tikėjimo krikščioniškoms tiesoms neatitikimą; Visariono, kaip netikrojo

Mesijo, fenomeną ir užsimena apie galimą masinę pasekėjų savižudybę (Дворкин, 2005, p. 643–667).

Daugumai žurnalistinio pobūdžio straipsnių apie naujojo religingumo Visariono judėjimą būdinga neigiama (dažnai ir išankstinė) nuostata (2 grupės šaltiniai, 9). Juose pabrėžiamas Visariono bendruomenės, kaip sektos, fenomenas ir siekiama atskleisti jos destruktivųjį poveikį bei pasekmes bendruomenei ir atskiram jos nariui (3 grupės šaltiniai, 1; 3). Dažnai panašaus pobūdžio straipsniuose minėtas reiškinys aptariamas labai paviršutiniškai.

Straipsnio tikslas. Išanalizuoti Visariono Sibiro bendruomenės bei *Vieningos Šeimos* sampratą ir struktūrą, *Vieningos Šeimos* narių įvaizdžius ir vaidmenis, Sibiro bendruomenės santykį su Senuoju Pasauliu bei pinigais.

Darbo objektas. Rusijos Pietų Sibiro Visariono šiuolaikinio religingumo bendruomenės kuriamos *Vieningos Šeimos* ypatumai.

Metodai: giluminis (pusiau struktūruotas) interviu; stebėjimas grupės aplinkoje (2004 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. autorė lankėsi bendruomenėje, gyvenančioje Rusijos, Krasnojarsko krašte, Kuragino rajone; 2 savaitės praleistos Čeremšankos kaime, 1 savaitė – Saulės mieste, 2 savaitės – Petropavlovkos kaime). Remtasi interpretacinės antropologijos atstovo C. Geertz'o išsamaus aprašymo (*насыщенное описание*) metodu (Гирц, 2004). Stebimas bendruomenės gyvenimas buvo filmuojamas, rašomas dienoraštis).

Tyrimo duomenys. 21 giluminis interviu (17 Rusijos bendruomenėje, 4 Lietuvoje), pokalbiai su 30 respondentų; 5 val. trukmės autorės filmuota medžiaga ir nuotraukos; duomenys, pateikti Visariono bendruomenės tinklalapiuose; bendruomenės spauda, visarionininkų šventraštis – Paskutinis Testamentas; kiti bendruomenės dokumentai. Darbe respondentų vardai pakeisti.

Rezultatai. Analizuojant Sibiro visarionininkų bendruomenės kuriamos alternatyvios visuomenės – *Vieningos Šeimos* – ypatumus, išskiriami ją identifikuojantys požymiai: *Vieningos Šeimos* samprata ir struktūra, naujai kuriami idealizuoti *Vieningos Šeimos* narių įvaizdžiai ir vaidmenys, pinigais paremta tarpusavio bendravimo atsiskyrimas, Sibiro bendruomenės opozicija Senajam Pasauliui.

Religinės bendruomenės samprata

Žmonės, priklausomai nuo esamų poreikių, jungiasi į įvairaus pobūdžio grupes. Tikėjimo pagrindu į vieną grupę (bendruomenę, bažnyčią ir panašiai) susibūriantys žmonės nėra išskirtinis reiškinys. Didžiosios pasaulio religijos pripažįsta ir net akcentuoja būtinybę tikintiesiems tapti bendruomene. Pasak G. Beresnevičiaus (1997, p. 243–244), „[r]eligijotyra mano, kad religinės bendruomenės gali atsirasti dvejopai – arba įtakoiant svetimoms religijoms, arba steigties būdu. Pirmuoju atveju religinė bendruomenė atsiranda migracijos dėka [...]. Antruoju atveju bendruomenės centras yra steigėjas, dažniausiai charizmatinis asmuo. Prasižada atsivertimui, konvertitai palieka ankstesniasias bendruomenes, nutraukdami netgi socialinius ryšius (su šeima, gyvenamąja vieta ir panašiai)“.

Žmonijai visuomet rūpėjo idealios bendruomenės bei visuomenės sukūrimo galimybė. (Šiame straipsnyje tarp bendruomenės ir visuomenės sampratų nedaroma didelio skirtumo. Bendruomenė gali būti apibūdinama kaip „gyvenimo jausmo ir mąstymo bei veiklos vidinio atitikimo siejamų žmonių grupė (šeima, religinė ir kitos bendrijos)“ (Halder, 2002, p. 32)). Nors istorijos tėkmėje bendruomenės ir visuomenės sąvokos dažnai buvo supriešinamos, tačiau šiais laikais sociologija ir socialinė filosofija jų griežtai neskiria. Kalbant apie bendriją, dažnai vietoje bendruomenės vartojama visuomenės sąvoka. „[V]isumenė gali būti apibrėžiama kaip bendromis socialinio pobūdžio charakteristikomis bei požymiais apibūdintų žmonių bei jų grupių visuma, akumuliuojanti ir išreiškianti tas pačias ar aiškiai panašias vertybes bei orientuota į bendrų interesų ir tikslų įgyvendinimą“ (Melnikas, 2002, p. 71). Visarionininkų Saulės Miesto, kaip tobulo (savo esmė – utopinio) pasaulio šiame gyvenime kūrimas primena žinomas Platono „*Politeia*“ („*Valstybė*“), F. Bacon'o „*Nova atlantis*“ („*Naujoji Atlantida*“), T. Campanellae'os „*La città del sol*“ („*Saulės miestas*“), T. More'o „*Utopia*“ („*Utopija*“), W. Morris'o „*News from Nowhere*“ („*Žinios iš niekur*“) utopijas. Juose aprašoma utopinės visuomenės ir valstybės idėja randa atgarsį ir šiuolaikinių žmonių (pavyzdžiui, visarionininkų) svajonėse.

Religinės bendruomenės, paremtos utopiniais idealais, kūrimas visuomenėje taip pat nėra naujas reiškinys. Religijos istorijos specialistė L. K. Pritchard mini XIX a. pasirodžiusias sekuliariomis ideologijomis paremtas kvazireligines sekas (Glock, Bellah, 1976, p. 321). Pasak jos, atskiros bendruomenės ir anksčiau savo praktiniams poreikiams pritaikydavo kai kuriuos komunistinio gyvenimo propaguojamus teiginius, tačiau niekas atvirai ir detalai socialistinių doktrinų nepanaudodavo.

„Atsisakydamas priklausyti nuo geresnio pomirtinio gyvenimo pažado, socializmas dabartinį nepasitenkinimą visuomene perkėlė į pasaulį siekiantį pakeisti judėjimą. Naudodamos programas po lygiai paskirstyti nuosavybės bei gamybos priemonės, socialistinės sekos mėgino perkeisti susiskaidžiusią ir nelygią visuomenę. Dažniausiai socialistai organizavo mažos apimties komunistines visuomenes, kurios, jie tikėjosi, veiks kaip pavyzdžiai didesnei visuomenei. Nors formulės ir skyrėsi, kiekviena bendruomenė sukūrė tikėjimo sistemas ir gyvenimo stilius, kurie radikaliai skyrėsi nuo išgalėjusių privačios nuosavybės, šeimyninių ir vyriausybės socialinių standartų“ (Glock, Bellah, 1976, p. 321).

2. Alternatyvios visuomenės Visariono judėjime steigimas

2. 1. Bendruomenės bei *Vieningos Šeimos* samprata ir struktūra

Respondentų (o taip pat ir Mokytojo Visariono) bendruomenės samprata yra nevienalytė. Kai kas bendruomene įvardija tik esančius *Vieningoje Šeimoje*, į kurią patenkama sujungus visą materialų turtą, asmenis. Joje neesantys nepriklauso bendruomenei. Jie – atvažiavę, tik pakeitę gyvenamąją vietą ir norintys apsispręsti dėl savo statuso. Kiti bendruomenę įvardija kaip visų tikinčiųjų (tikinčiųjų Visariono skelbiamo tikėjimo turinį bei formą) Sibire sąjungą (sumą). Treti teigia, kad bet kas, tikintis Visarionu, priklauso jo bendruomenei (šiuo atveju Visariono bendruomenei priklauso ir Lietuvoje, ir kitose pokomunistinėse šalyse gyvenantys Visariono mokymo gerbėjai).

Bendruomeninis gyvenimas pačių visarionininkų suvokiamas kaip meilės kelias – „praktiškas žmogaus ant Žemės-Motinėlės didžiulėje vieningoje Šeimoje gyvenimas vardan savo brolių ir seserų“ (Капышев, Колчигин, 1999, p. 53). Teigiama, kad žmogus, augdamas meilėje, ir pats teisingiau organizuoja tarpusavio santykius su kitais žmonėmis. Taip kuriama tikrąją žmogaus prigimtį atitinkanti visuomenė – visarionininkų *Vieninga Šeima*. „[P]raeidami tris Meilės viršūnes, sykiu žmonės praeina ir tris laiptelius, tris savo bendruomeniškumo, savo bendro gyvenimo lygmenis. Tiems lygmenims priklauso šeima, bendruomenė ir žmonija kaip Vieninga Šeima“ (Капышев, Колчигин, 1999, p. 83).

Bendruomenės, t. y. *Vieningos Šeimos* gyvenimas, suprantamas kaip gyvenimas kartu, savo mąstyseną, jausminį pasaulį ir turtą suliejant su kitais. Pasak respondentų, realiai taip gyvena trečdalis, daugiausia – pusė atvažiavusiųjų. „Čia turi susirinkti žmonės, tarp kurių turi susiklostyti

vieninga sąmonė, vieningas gyvenimo supratimas, kurie sukurs Tiesos įstatymais paremtą visuomenę ir pagal šiuos įstatymus pradės dirbti“ (1 grupės šaltiniai, 7). Norint mesti iššūkį savo egoizmui ir jį įveikti, reikia patirti didžiulę meilę Mokytojui ir dievui, tikėjimą, kad tai, ką tu darai, verta šio pasirinkimo, ir praktiškai išsižadėti savęs – patikėti save kaip vaiką ir atsiduoti kitų sprendimams.

Apskritai *Vieninga Šeima* – daugiau besiformuojantis, o ne sukurtas ir laike bei erdvėje stabilus darinys. Šį teiginį patvirtina ir toks faktas: 2001–2005 metais *Vieningos Šeimos* įvardijimas ir reali forma buvo kuriama, formuojama ir naikinama šešis kartus:

„Dėl *Vieningos Šeimos* aš nežinau. Per ketverius metus, kai mes čia gyvenom, gal penkis kartus viskas keitėsi. Susijungė vienu pagrindu, susijungė kitu pagrindu, trečiu pagrindu. Aš suprantu, kad čia yra žaidimas. Ir vien tikrai dėl to viskas vyksta, kad keistūsi žmonės, kad vyktų situacijos, vyktų degimai [degimas] – taip visarionininkų vadinamas vidinis egoizmo (to, kas žmogui trukdo būti pačiam savimi bei atsiskleisti jam kaip sielai) išdeginimas. Žmogus pradeda degti, kai patenka į situaciją, kai kokie nors artimo veiksmai arba situacija sukelia neigiamas emocijas. Pasekėjai, žinodami, kad pagal Mokytojo mokymą neigiamų emocijų neturi būti, jas stengiasi perkeisti į teigiamas.] ir žmonės maksimaliai keistūsi viduje. Man atrodo – ateityje bus kažkas rimtesnio, nes tai, ką daro žmonės, yra žaidimas. Iš to nepadarysi šeimos. Kitaip turėtų būti“ (1 grupės šaltiniai, 8).

Visarionininkų bendruomenės bei *Vieningos Šeimos* sampratos problematika tyrimo metu pasirodė ir liko sudėtingiausia, o jos reali sklaida lieka iki galo neišaiškinta. 2005 m. rugpjūčio mėnesį per lauko tyrimus Sibire *Vieningos Šeimos* pasekėjais buvo laikomi tik gyvenantys šventovėje Kalne – Saulės mieste ir Dangaus gyvenvietėje – asmenys (jie tobuliausiai vykdė Mokytojo įstatymus, taip pat labai dažnai besikeičiančius). Visi kiti (žvelgiant iš Kalno pozicijos – gyvenantys apačioje – aplinkiniuose kaimuose) įvardijami kaip padedantieji *Vieningai Šeimai*.

Dabartiniu metu dvasinio Visariono mokymo šviesoje išskiriami du bendruomenės aspektai:

- **Dvasinio mokymo bendruomenė.** Ją sudaro Paskutinio Testamento Cerkvė (Церковь Последнего Завета) ir joje kuriama *Vieninga Šeima*.
- **Ekologinio gyvenimo bendruomenė.** Ji taip įvardijama žvelgiant iš pasauliečio perspektyvos. Pasak visarionininkų, būtent, į tokią (bet ne į tikėjimu paremtą) bendruomenę gali atvažiuoti ir gyventi bet kas.

Respondentų teigimu, gali būti, kad šios dvi bendruomenės pusės ateityje atsiskirs (1 grupės šaltiniai, 2). Tikra bus Vieningo Tikėjimo Cerkvė (tokiu išsakymu akcentuojamas religinis bendruo-

menės formavimosi kriterijus). Norėdamas priklausyti Vieningo Tikėjimo Cerkvei, turėsi būti *Vieningos Šeimos* narys (ir atvirkščiai – nepriklausydamas *Vieningai Šeimai*, Cerkvės nariu nebūsi).

2. 2. Visariono judėjimo narių statusas, įvaizdžiai bei vaidmenys

Asmenys bendruomenėje traktuojami įvairiai. Remiantis interviu su respondentais bei naudotais šaltiniais (2 grupės šaltiniai, 1–4; 3 grupės šaltiniai, 4), galima išskirti šiuos tikinčiųjų bendruomenėje statusus, o kartu ir su jais susijusius vaidmenis:

Gamtinės šeimos narys – vyras, žmona, vaikai. *Gamtinė šeima* – visarionininkų bendruomenėje vartojama sąvoka, kuri reiškia mažą *Vieningos Šeimos* ląstelę. *Gamtinės šeimos* samprata iš esmės analogiška mūsų suprantamai šeimai. Respondentai mini, kad, pasak Mokytojo, ateityje vyro ir moters statusas šeimoje keisis, tačiau dar neaišku, kaip.

Brolis / sesuo – Visariono judėjime steigiamą bendruomenę įvardijama kaip šeima. Atskiri jos nariai vienas kitą laiko broliais ir seserimis.

Asmuo, padedantis ūkyje (помогающий по хозяйству) – *gamtinėje šeimoje* gyvenantis asmuo (vyras arba moteris), padedantis atlikti ūkio darbus.

Asmuo, pakviestas darbui (приглашённый на труд) – asmuo (vyras arba moteris), padedantis *Vieningai Šeimai*.

Svečias – šis statusas galioja 3 dienas. Vėliau asmuo turi apsispręsti, ar jis bus padedantis ūkyje / pakviestas darbui (приглашённый на труд / помогающий по хозяйству). Naujo, padedančiojo ūkyje ar pakviesto darbui asmens, statuso galiojimo trukmė priklauso nuo paties asmens. Asmuo gali juo būti pastoviai, vienerius, dvejus, trejus ar daugiau metų.

Dvasios sesuo – *gamtinės šeimos* nariai pas save gali priimti moterį, kuri su jais gyvena kaip sesuo.

Moteris, mylinti vedusį vyrą, – moteris, *Vieningoje Šeimoje* mylinti vedusį vyrą, gali būti pakviesta į to vyro *gamtinę šeimą* gyventi kaip dvasios sesuo. Mylinčiąją kviečia jos mylimo vyro žmona; vyras į šią sferą nesikiša. Taip teoriškai sprendžiamas neištikimybės, o kartu ir santuokinio egoizmo (vyras – mano nuosavybė) klausimas. Šiuo atveju vienu vyru rūpinasi ir jam tarnauja dvi moterys. Mylinčioji *gamtinėje šeimoje* lieka tiek laiko, kiek nusprendžia žmona.

Meistras – vardas suteikiamas vyrui ar moteriai, kurio darbo vaisiais naudojasi aplinkiniai. Meistras turi būti reikalingas žmonėms. Meistro vardą suteikia *Vieningos Šeimos* susirinkimas.

Visarioninkai: tikintysis, vyras ir moteris

Visarionininko (tikinčiojo), vyro ir moters įvaizdžiai skiriasi nuo pasaulietiškujų. Šie įvaizdžiai bendruomenėje bei *Vieningoje Šeimoje* modeliuojami kaip tam tikri (konkretūs, stereotipiški ir idealizuojami) vaidmenys.

Visariono pasekėjai teigia, kad jeigu žmogus stengiasi eiti Mokytojo nubrėžtu keliu, tuomet jis ir yra tikintysis. Pasak respondentų, tikintysis (visarionininkas) – tas, kuris priima Mokytoją, jo pateikiamą (ir nuolat keičiamą) tiesą bei stengiasi maksimaliai vykdyti Mokytojo duotus įsakymus: „Tikintysis (*επειρομενῶν*) – tai tas, kuris, vieną kartą kažką išgirdęs, maksimaliai stengiasi išpildyti tai“ (2 grupės šaltiniai, 1).

Pasak visarionininkų, šiuolaikiniame pasaulyje vyro ir moters samprata nevienareikšmė, nelengvai apibūdinama. Kaip opozicija sumaišties pasauliui visarionininkų gyvenamojoje aplinkoje kuriami nauji ir konkretūs vyro bei moters įvaizdžiai, pateikiami atitinkamai su jais susiję pareigos, teisės bei vaidmenys. Visarionininkai vyrą įvardija kaip einančią pas dievą Dvasią, moterį – kaip Gamtą, einančią paskui Dvasią (vyrą) ir jai tarnaujančią: „Vyras man – kelias. O aš – žingsniai kelyje. Tai yra, aš einu vyro keliu“ (1 grupės šaltiniai, 10) / „Vyras – nuostabi žmonijos dalis. Jautri, jaučianti. Vyras – tai kūrėjas, vyras – tai vedlys, vyras – tai dangaus tėvo dovana“ (1 grupės šaltiniai, 11).

Visarionininkų Paskutiniajame Testamente apibūdinamas vyro-dvasios, dievo ieškotojo paveikslas: „Jeigu vyras atranda dvasinį kelią, paskui jį galima drąsiai eiti, nes tai yra jo esmė – dvasia, dvasios kūrimas. Jeigu tai jame nepripažįstama, vadinasi, vyras apskritai kaip vyras paneigiamas; kitaip – vyro nėra, jis esti kūno vergas“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч5.28:80) / „Moteris vyro negali padaryti vyru. Vyras tampa vyru tik per Dievo pažinimą, tik per dvasią“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч6.17:71) / „Aš jau jums sakiau, kad vyras ieško Dievo, o moteris ieško vyro“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч6.30:45).

Mokytojas Visarionas yra nusakęs pageidautiną idealios moters sampratą. Ji – vyro pagalbininkė. „Pagrindinį vaizdinį, kokia turi būti moteris, mums jau Mokytojas davė. Tai yra moteris–tarnautoja, bet ne moteris–tarnaitė“ (1 grupės šaltiniai, 7). Paskutiniajame Testamente apibūdinamas moters–gamtos, siekiančios vyro, paveikslas: „Moteris turi būti graži, ji norės patikti ir negalės to išvengti“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч4.4:11) / „O moteris – pati Gamta. Ji negali būti stipresnė už save pačią“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч4.34:91).

Toks tikinčiojo, vyro bei moters idealizavimas atskleidžia požiūrį, kaip visarionininkas rimtai (egzistencine universalios būties prasme)

pasirenka lytiškumą akcentuojantį, kartais net per stipriai į vieną ar kitą lytį orientuotą vaidmenį: tikintysis vyras suprantamas tik kaip vyras, o tikinčioji moteris – tik kaip moteris; šiuo atveju atsisakoma įvairiapusiškesnės žmogiškumo sampratos.

Gamtinė šeima

Paskutiniajame Testamente pabrėžiama, kad tikintis – vyras ir moteris, susijungę gamtinės meilės ryšiu, vienas kitam patiki naujos gyvybės gimimą, prisiima atsakomybę už vienas kitą ir savo vaikus. Tikintysis nepaliekia savo išrinktojo. Gamtinė tikinčiųjų šeima – tai ne ekonominė, o pirmiausia – tikrų draugų – vienas kitą suprantančių, viską atleidžiančių, visiškai vienas kitam atvirų asmenų sąjunga.

Vyru, kaip dvasiai, skiriama didesnė veiklos, (kartu ir partnerės pasirinkimo ar nepasirinkimo) laisvė, o taip pat – griežtesni atsakomybės ir lytinio susivaldymo reikalavimai: „Jeigu moteris negali būti stipresnė už meilę, nes joje gamtinė meilė reiškiasi daug pilniau, tai vyras privalo būti stipresnis už meilę“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч6.37:26); „Man reikėjo pasakyti, kad už visas moters ydas, išskirtinai atsakingas tik vyras. Tai įstatymas, kurį dabar reikia suprasti“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч8.27:53); „Ir jeigu pats vyras savo viduje nepasikeis, jis neišeis iš šio rato, ir natūraliai moteris kartu su juo nepakils ant sekančio laiptelio“ (2 grupės šaltiniai, 1 – Бад.Ч8.27:71). Šie teiginiai priklauso teoriniam kuriamo visarionininkų pasaulio lygmeniui. Tikrovė yra kur kas įvairesnė ir sudėtingesnė.

Kuriamojoje *Vieningoje Šeimoje* ypatingas dėmesys skiriamas vaikams. Jie – visarionininkų ateitis, būsimos visuomenės pamatas. „Vaikų pas mus labai daug. Jie čia gimsta be galo. Mes visus juos laikome savais. Jų niekas ypatingai neskiria“ (1 grupės šaltiniai, 1). Atsakomybė už vaikus prisiimama iki jiems sueina keturiolika metų. Jų auklėjimas ir mokymas – ypač didelė atsakomybė: reikia išauginti kartą, kuriai būtų svetimas agresyvumas, godumas, susvetimėjimas ir kitos žmogiškos blogybės. Tokia samprata skatina keistis ir pačius tikinčiuosius: juk vaikai ima pavyzdį iš tėvų.

2.3. Vieningos Šeimos santykis su pinigais ir Senoju Pasauliu

Vienas iš svarbiausių Sibire kuriamos alternatyvios visuomenės tikslų – visiškai atsisakyti pinigų bei jais paremtų tarpusavio santykių. Bendruomenėje pabrėžiama amatų, kūrybos ir menų svarba, siekiama sukurti rankomis dirbančių meistrų visuomenę, kuri nepriklausytų nuo Senojo, į techniką ir

pinigus orientuoto, Pasaulio. Pasak Visariono, „piniginio vieneto žmogiškoje visuomenėje pasirodymas – visiško tikrosios žmogaus būties neišmanymo pasekmė. Ir vieną kartą pasirodęs, šis skausmingas reiškinyms davė pradžią pastoviai augančiai pertvarai, neleidžiančiai atsiverti tikrajam, Dievo žmoguje įdėtam, kuriančiajam pradui“ (3 grupės šaltiniai, 4, p. 23–24). Pasaulis, kuriame teisę būti ir galią suteikia tik pinigai, visarionininkų suprantamas kaip Senasis Pasaulis. Pasekėjų kritikuojamas tokio pasaulio išsigimimas (biurokratizmas, pravoslavų cerkvės orientacija ne į dvasią, bet į materiją, žmonių godumas ir panašiai). Pinigai (tiksliau – netinkamas santykis su jais) suvokiami kaip „tamšos kontrolė“, žmogaus sąmonėje išsaknijusi griežta sistema. Kas ištraukia į šią sistemą, tampa nelaisvas. Pasak Visariono, tokia sistema naikina žmogų, o joje gyvenantis prisideda prie žmogaus naikinimo (3 grupės šaltiniai, 4, p. 6). Teigiama, kad ši sistema sukurta taip, kad bet koks joje dalyvavimas žmogui neleis visiškai atsiskleisti (piniginis vienetas sukurtas kitoje sistemoje, į kurią negalima įvesti to, kas dieviška). Visariono manymu, dievo ir pinigų (Mamonos) kryptys – viena kitai priešingos: „[k]uo esi arčiau dievo, tuo toliau nuo pinigų. Ir atvirkščiai – kuo arčiau pinigų, tuo toliau nuo dievo“ (3 grupės šaltiniai, 4, p. 2). Kita vertus, Visariono kalbos apie pinigų neigiamą įtaką skiriasi nuo jo paties gerai materialiai aprūpinto gyvenimo būdo (Дворкин, 2005, p. 643–667).

Apklausančius respondentus, pastebėtos kelios pinigų atsisakymo priežastys:

Pirma, egoistinis santykis su pinigais lėtina asmens dvasinį augimą ir visapusišką vystymąsi. Visarionas sako: „Jūs būtinai turite išsiveržti iš priklausomybės, kurioje praranda protą visas pasaulis“ (Капышев, Колчигин, 1999, p. 91).

Kai kurie tikintieji teigia, kad, pasak Visariono, Senasis Pasaulis greitai žlugs (bus pasaulio pabaiga) – žemei gresia kataklizmai ir tam reikia būti pasiruošusiam – išsaugoti augalų rūšis, žmogiškąją kultūrą – viską, kas svarbiausia žmonijai. Todėl šiuo metu naujoji sistema kuriama lygia-grečiau su senąja (Senuoju Pasauliu). Naujajame Pasaulyje pinigų nebus.

Šiuo metu besiformuojančiai visuomenei pinigai reikalingi tik tvirtam materialiam pagrindui sukurti. Mokytojas teigia, kad, išmokus viską kurti savo rankomis, bus įmanoma atsisakyti piniginės sistemos:

„Čia pagrindinis tikslas – kuriama visuomenė, kuri yra alternatyva esančiai Pasaulyje. Ir pagrindinis, kuriant šitą visuomenę, tikslas – pinigais materialiai nepriklausyti nuo Pasaulio visuomenės. O tą padaryti galima uždirbant pinigus ir už juos statant dirbtuves, vystant amatus ir viską, kas reikalinga patiems pasidaryti, kad nereikėtų už tuos pinigus pirkti iš Pasaulio. O jeigu

pinigai yra uždirbami ir leidžiami ne instrumentui pirkti, ne dirbtuvėms statyti, ne amatui išigyti, o kitiems dalykams – savo egoistiškiems norams tenkinti, tada pinigų uždirbimas yra neteisingas ir betikslis, nes taip iš pinigų sistemos niekada neišeisi. Viską, kad maksimaliai mes galėtume savo rankomis pasidaryti, ne primityviame, bet menų lygyje. Kai toks lygis jau bus pasiektas, viską galėsime sau pasidaryti, ir jeigu reikės savo gaminiams galėsime pašelpti Pasaulį, keisti į tai, ko mums reikia“ (1 grupės šaltiniai, 9).

Kuriama *Vieninga Šeima* – alternatyvi visuomenė, siekianti tapti nepriklausoma ir taip palaiptinui atsiriobanti nuo senojo Pasaulio bei senosios visuomenės. Tikėdami, kad pinigai – blogis, trukdantis dvasiniam tobulėjimui, visarionininkai atsisako piniginės sistemos ir kuria kitoki, jiems priimtina pasaulį. Toks sprendimas radikalus, nes visiškai pasitraukiama iš įprastos visuomenės ir beveik neapgyvendintoje Sibiro taigos vietovėje gyvenimas tam tikra prasme pradedamas iš naujo. Tačiau praktinis šios idėjos įgyvendinimas lieka problematiškas.

2. 4. Pradinis *Vieningos Šeimos* įsivaizdavimas, jos dabartis ir galima ateitis

Pradinis visarionininkų gyvenimo Sibire įsivaizdavimas dažnai euforiškas bei idealizuotas. Tikimasi, kad asmeninio ir bendruomenės gyvenimo kokybė pasikeis greitai ir be labai didelių pastangų, tačiau realus bendruomenės siekių įgyvendinimas sudėtingas. Lieka neišspręstas pinigų klausimas:

„Piniginio vieneto apjungimas yra sudėtingas. Tai buvo labai skausmingas procesas, kada reikėjo viską sudėti į vieną krūvą, apjungti ir kartu dirbti. Tas yra nelengva. Kas dieną vyksta trynimasis viename katile, vienas kito egoizmas užgauna. Visą laiką toks aktyvus darbas vyko. Aš pats du kartus buvau Šeimoje, dabar neesu. Kol kas laikinai statau namą, manau, kad būsiu Šeimoje. Tai yra pats sudėtingiausias darbas – būti Šeimoje, nes tuomet yra patys glaudžiausi ryšiai tarp žmonių, nes ekonomiškai susiję tarpusavyje. Jau tada iš tikrųjų rūpi kitas: kaip jis gyvena, kaip jo diena praeina. Man taip pat rūpi kaip ir tau, nes tavo buičiai, tavo visam gyvenimui atsilieps. Tu tada jaudiniesi dėl kito“ (1 grupės šaltiniai, 6).

Sudėtingas bendruomenės materialaus pagrindo (namų statymas, prisitaikymas gyventi Sibiro taigoje ir kita svarbi naujai atvykusiųjų įsitvirtinimui veikla) kūrimas:

„Bendruomenėje daugiausia – inteligentai. Labai mažai darbo profesijų žmonių, dėl to buvo ir tebėra pakankamai sudėtingas tos bendruomenės statymas. Pavyzdžiui, mokytojas ar muzikantas daugelio buitinių, grynai kaimiškų dalykų nemoka“ (1 grupės šaltiniai, 3).

Tačiau patys *Vieningoje Šeimoje* gyvenantys visarionininkai savo tikslą planuoja pasiekti ateityje. Šios kartos tikintieji stato būsimos visuomenės

pamatus. Pasak respondentų, vieningo tikėjimo idėjas perims ir veiklą pratęs jų vaikai:

„Čia ne mes – mes padarysime pamatą tikrai. Aišku, mes būsime pirmieji, bet mūsų vaikai, vaikų vaikai padarys dar daugiau. Čia viskas yra judėjime. Ir esu labai optimistas, kad čia greitai tą pasieksime. Dabar jau mūsų bendruomenėje aplinka žymiai šiltesnė yra negu Pasulyje, nes visi žmonės susirinkę vieno tikslo siekti. Siekti visiško savęs apvalymo nuo egoizmo tam, kad atsivertų siela. Siela – tai ir yra meilė. Visi siekia to tikslo, bet dar tikrai tokia pradžia yra“ (1 grupės šaltiniai, 6).

Bendruomenėje egzistuoja ir kitokio pobūdžio įvairiai vertinamos problemos. Rusijos spaudoje minimi atvejai apie Visariono veikla nusivylusius ir norinčius atgal į visuomenę grįžti, tačiau ne visada galinčius tai padaryti visarionininkus (2 grupės šaltiniai, 10; 3 grupės šaltiniai, 1; 3). Grįžti negali tie žmonės, kurie, pardavę savo nekilnojamojo turto, gautus pinigus negrįžtamai padovanojo *Vieningai Šeimai* (bendruomenėje realiai įgyvendintas Visariono teiginys: „Niekas iš tikinčiųjų neturi teisės prašyti gražinti duotus pinigus“ (3 grupės šaltiniai, 4, p.18). Dar viena, į ankstesnį gyvenimą trukdanti grįžti problema, nevienprasmiskai vertinamo gyvenimo būdo bendruomenėje bei *Vieningoje Šeimoje* sukelti visarionininkų psichiniai pasikeitimai (2 grupės šaltiniai, 10; 11). Kai kurių žurnalistų bei tyrinėtojų teigimu, neatmetama ir Sibiro bendruomenės masinės savizudybės galimybė (3 grupės šaltiniai, 1; 3), (Дворкин, 2005, p. 663–667).

Išvados

1. Mesianistinėms ir naujojo apreiškimo grupėms priskiriamas šiuolaikinio religingumo Visariono judėjimas Sibire formuoja Naują idealųjį Pasaulį, išskylantį kaip opozicija į pinigus orientuotam bei, pasak visarionininkų, į istorijos užmarštį einančiam Senajam Pasauliui. Straipsnyje analizuojama Visariono bendruomenėje kuriamos alternatyvios, turinčios utopiškumo bruožų, visuomenės – *Vieningos Šeimos* samprata bei reali jos raida. *Vieningoje Šeimoje* iškyla naujai kuriami jos narių įvaizdžiai ir vaidmenys, pinigais paremto tarpusavio bendravimo atsisakymas.
2. Bendruomenės, kaip *Vieningos Šeimos*, gyvenimas suprantamas kaip buvimas kartu, savo mąstyseną, jausminį pasaulį ir turtą suliejant su kitais. Visarionininkų bendruomenės – kuriamos *Vieningos Šeimos* nariai – gyvendami kartu mokosi iš savo ir kitų klaidų, vienas kitam padeda bei dviasiskai tobulėja. Visarionininkų bendruomenės tikslas – sukurti rankomis dirbančių meistrų visuomenę, nepriklausomą nuo Senojo Pasaulio. Bendruomenėje pabrėžiama amatų, kūrybos ir menų svarba. Apskritai *Vie-*

ninga Šeima – labiau besiformuojantis, o ne stabilus ir laike bei erdvėje nekintantis reiškiny.

3. Visarionininko (tikinčiojo), vyro ir moters įvaizdžiai skiriasi nuo pasaulietiškujų. Šie įvaizdžiai bendruomenėje bei *Vieningoje Šeimoje* modeliuojami kaip tam tikri (net konkretūs ir stereotipiški) vaidmenys. Tikintysis (visarionininkas) – tas, kuris priima Mokytoją, jo pateikiamą (ir nuolat keičiamą) tiesą bei stengiasi maksimaliai vykdyti Mokytojo duotus įsakymus. Vyras įvardijamas kaip einanti pas dievą Dvasia, moteris – kaip Gamta, sekanti paskui Dvasią (vyrą) ir jai tarnaujanti. Gamtinė tikinčiųjų šeima – tai ne ekonominė, o pirmiausia – tikrų draugų – vienas kitą suprantančių, viską atleidžiančių, visiškai vienas kitam atvirų asmenų sąjunga.

1 grupės šaltiniai: interviu su respondentais

1. Interviu su Jonu (g.1960), Čeremšankos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004.08.15/16/22). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
2. Interviu su Tautvydu (g.1970) Petropavlovkos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-09-08). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
3. Interviu su Aru (g.1978), vieta: respondento automobilis, Kaunas (2004-05-07). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
4. Interviu su Klemensu (g.1974), Čeremšankos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004.08.24/27). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
5. Interviu su Petru (g.1952), Čeremšankos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-08-14). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
6. Interviu su Sauliumi (g. 1960 m.), Petropavlovkos k., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-09-08). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
7. Interviu su Audra (g. 1975 m.), Petropavlovkos k., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-09-09). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
8. Interviu su Petrute (g. 1972 m.), Petropavlovkos k., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-09-10). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
9. Interviu su Simonu (g. 1972 m.), Petropavlovkos k., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-09-13). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
10. Interviu su Veronika (g. 1954), Čeremšankos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-08-25). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.
11. Interviu su Gražina (g. 1950), Čeremšankos km., Kuragino raj., Krasnojarsko krašt., Rusija (2004-08-27/28). Užr. ir iššifr. R. Pranskevičiūtė.

2 grupės šaltiniai: tinklalapiai

1. *Церковь Последнего Завета. Последний Завет.* <<http://vissarion.chat.ru/books/testament/>> [žiūrėta 2005-05-09].

2. Деструктивные религиозные организации и некоторые религиозные группы матрицы „Экология духа, оккультизм и язычество“ <<http://www.geocities.com/Athens/Cyprus/6460/handbook/h219.html>> [žiūrėta 2005-05-09].
3. "Церковь Последнего Завета" (Виссарион) <<http://www.nevskiy.orthodoxy.ru>>; [žiūrėta 2005-05-06].
4. The Last Testament Church <<http://www.vissarion.ru/eng/index.html>> [žiūrėta 2004-06-05].
5. Falikov B., *New Religions in Runet*. <<http://www.cesnur.org/2001/london2001/falikov.htm>>. [žiūrėta 2005-05-15].
6. Shterin M., *New Religions, Cults And Sects In Russia: A Critique And Brief Account Of The Problems*. <<http://www.cesnur.org/testi/Shterin.htm>>. [žiūrėta 2005-05-15].
7. Vorobjova M. V., *Traditional and Nontraditional: Paradoxes of Coexistence*. <http://www.cesnur.org/2003/vil2003_vorobjova.htm>. [žiūrėta 2005-05-15].
8. Kamarás I., *New Religious Phenomena and the Catholic Church in the Postcommunist Countries*. <<http://www.cesnur.org/2001/london2001/kamaras.htm>>. [žiūrėta 2005-04-16].
9. Navickas A., *Dar vienas mesijas? Lietuviai keliasi į Visarijono komuną Sibire*. <<http://www.religija.lt/content/view/22/30/>>. [žiūrėta 2005-05-10].
10. <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/society/viss_sekt.htm>. [žiūrėta 2005-05-17].
11. <<http://www.sobkor.ru>>. [žiūrėta 2005-05-17].

3 grupės šaltiniai: periodika

1. Peleckis M., 2004 liepos 17, Juos vadina sektantais. *Vakaro žinios*. P. 22.
2. Sėlenis D., 2005 gegužės 21, Visariono sektos narys tiki jėgos pasaulio pabaiga. *Kauno diena*. P. 4–5.
3. 1995 spalio 25, Visariono sektos nariai gali būti priversti nusižudyti. *Lietuvos rytas*. P. 4.
4. 44 год Эпохи Рассвета, Ориентиры Единой Семьи. *Земля Обетованная*. С. 23.

Literatūra

1. Beresnevičius G., 1997, *Religijotyros įvadas*. Vilnius: Aidai.
2. Glock Y.Ch., Bellah R. N., 1976, *The New Religious Consciousness*. Berkeley: University of California Press.
3. Halder A., 2002, *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma Littera.
4. Melnikas B., 2002, *Transformacijos: visuomenės pokyčiai, naujas tūkstantmentis, valdymas ir savi-reguliacija, Rytų ir Vidurio Europa*. Vilnius: Vaga.
5. Pranskevičiūtė R., 2005, Naujieji religiniai judėjimai: fenomenologinė Visariono judėjimo analizė. *Magistro tezės*. Hum. mokslai: etnologija. Vytauto Didžiojo universitetas.
6. Дворкин А., 2005, *Сектоведение*. Нижний Новгород: Издательство братства во имя св. Князя Александра Невского.
7. Гирц К., 2004, *Интерпретация культур*. Пер. Барсукова О. В. и др. Москва: РОССПЭН.
8. Капышев А., Колчигин С., 1999, *Философия Грядущего (Истинный Путь Человека)*. Алмата (respondento pateiktas elektroninis knygos variantas).

CONCEPTION OF UNITED FAMILY BY THE FOLLOWERS OF THE MODERN RELIGIOUSNESS VISSARION MOVEMENT

Rasa Pranskevičiūtė

Summary

Modern religiousness of the Vissarion movement (or the Last Testament Church, the United Faith Community, the sect of Vissarion) originated in South Russia, Krasnoyarsk region, Sayan mountains base and is spreading through Eastern and Central Europe and countries to the West. The community of the Vissarion followers has been formed in Siberia, South Russia. The paper analyses the concept of the *United Family* as a formation of an alternative (possibly utopian) society of the Vissarion movement; its distinguishing features, the concept, structure and the phenomenon of the community and the *United Family*; idealization of the images and roles of the members of the community, rejection of money based relations; the relation of this Siberian community with the Old World have been identified.

Key words: Community, *United Family*, alternative society, the Old World, *natural family*, believer, man, woman.

Įteikta 2008-05-16